

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертаційну роботу
ЛЕЙБОВИЧ АЛЛИ ВАЛЕРІЇВНИ
«ФОРМУВАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ УКРАЇНИ НА
ЗАСАДАХ РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ»,
Подану до захисту на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 051 – Економіка,
галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки

1. Актуальність обраної теми дисертаційної роботи та її зв'язок з напрямками науково-дослідних робіт. Процвітання держави та її регіонів в значній мірі залежить від формування ресурсного потенціалу. В умовах сьогодення спостерігається сповільнення розвитку регіонів, що спричинено незбалансованістю структури їх ресурсного потенціалу та має важливе значення для економіки країни. Вплив чинників внутрішнього та зовнішнього середовища, неефективне управління та нераціональне використання ресурсів в значній мірі впливають на розвиток регіону. Відповідно, на перший план виступає проблема налагодження розвитку регіону шляхом підвищення ефективності та конкурентоспроможності його ресурсного потенціалу, яка активно досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями.

З огляду на це, підвищення ефективності використання ресурсного потенціалу регіону є можливим за умови виховання і підготовки молодих кадрів, розвитку загальної середньої освіти. Саме розвиток загальної середньої освіти має вплив на економічне зростання регіону, підвищення рівня життя населення та потребує дієвого механізму державного управління. Однак вивченню питання формування ресурсного потенціалу країни та регіону з урахуванням функціонування і розвитку загальної середньої освіти приділяється недостатньо уваги, що підтверджує актуальність обраної теми дисертаційної роботи.

Актуальність проблематики дисертації, наукова та практична спрямованість підтверджуються її зв'язком з науково-дослідною роботою економічного факультету Запорізького національного університету за темою «Методологічні засади формування стратегії розвитку суб'єктів господарювання регіонів та держави» (номер державної реєстрації 0114U002644). Авторський науковий доробок при виконанні цієї теми забезпечив підґрунтя для написання дисертації.

2. Основні наукові положення, висновки і пропозиції, що сформульовані в дисертації, їх новизна, ступінь обґрунтованості та достовірності. У дисертації визначено мету дослідження, яка полягає у розвитку теоретико-методичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо формування ресурсного потенціалу країни та регіону з урахуванням функціонування та розвитку загальної середньої освіти. Відповідно були поставлені завдання теоретичного, методичного та прикладного характеру. Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи дає підстави констатувати, що в цілому автору вдалося вирішити завдання та досягти поставленої мети. Завдання співвідносяться з ознаками наукової новизни дослідження, що свідчить про оригінальність обраних автором шляхів вирішення зазначених завдань.

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, є обґрунтованими з теоретичної і методичної точки зору та достовірними, базуються на сучасних теоріях, наукових працях зарубіжних та вітчизняних економістів щодо формування ресурсного потенціалу, розвитку загальної середньої освіти, аналізі статистичних даних. Крім того, наукові положення підтверджені вітчизняним досвідом розвитку загальної середньої освіти.

Вирішення у роботі конкретних наукових завдань відрізняється системним підходом та базується на використанні широкого спектру загальнонаукових і спеціальних методів наукових досліджень, у тому числі: абстрактно-логічний метод – для удосконалення понятійного апарату «ресурсний потенціал регіонів»; економічний, факторний аналіз, рейтинговий метод – при здійсненні оцінки ресурсного потенціалу як в державному, так і в регіональному розрізі; порівняльний аналіз, економіко-статистичний метод – при співставленні ефективності роботи закладів загальної середньої освіти, для виявлення змін у ресурсному потенціалі регіонів України; рейтинговий та індексний метод, метод порівняння та логічного узагальнення, метод економіко-математичного моделювання – для розрахунку поточних та порівняльних показників для рейтингової оцінки приватних шкіл; графічний метод – для наочної візуалізації даних результатів досліджень.

Об'єкт, предмет та мета роботи логічно пов'язані. Об'єктом дослідження виступає процеси відтворення ресурсного потенціалу країни та регіону. Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні

питання щодо ефективності формування ресурсного потенціалу країни та регіонів з урахуванням функціонування та розвитку загальної середньої освіти.

Дисертаційна робота має логічну структурну побудову, її зміст повною мірою розкриває тему наукового дослідження. Між розділами та підрозділами роботи є належний взаємозв'язок, всі розділи містять рисунки, таблиці, посилання на літературні джерела. Наведені в роботі дані підтверджені в ході дослідження. Висновки до розділів дисертаційної роботи та загальні висновки до неї є логічними й підтверджені результатами апробації на науково-практичних конференціях, публікацією у наукових фахових виданнях, впровадженням авторських пропозицій у діяльність відповідних установ.

Отже, вище означене дає підстави стверджувати, що основні положення, висновки і рекомендації дисертаційної роботи достатньо обґрунтовані і достовірні.

Дисертантом отримані результати, що містять елементи наукової новизни. До найбільш значущих здобутків можна віднести такі наукові положення:

- запропоновано методичний підхід до оцінки ресурсного потенціалу регіонів з урахуванням моделі розвитку середньої освіти, який побудовано шляхом врахування методології нечіткого моделювання та він враховує якість загальної середньої освіти, що дає змогу інтерпретувати результати оцінювання (с. 124-133);

- удосконалено концептуальний підхід до рейтингового оцінювання галузі загальної середньої освіти з урахуванням компетентнісного підходу, який передбачає розрахунок системи показників оцінки, визначає істинну роль та місце людини в сучасній економічній системі суспільства та дає змогу визначити нереалізовані можливості людського капіталу (с. 51-70);

- обґрунтовано напрями подальшого реформування української середньої школи, що розроблені на підставі аналізу першого року апробації введення реформи «Нова українська школа» в дію та їх використання дозволяє корегувати плани щодо подальшого реформування даної реформи для забезпечення високого технологічного рівня розвитку, інформаційного забезпечення загальної середньої освіти (с. 75-86);

- удосконалено модель діяльності шкільної методичної служби ЗЗСО, яка дозволяє визначити ієрархію управлінської структури ЗЗСО та

зосереджує увагу на тому, що саме вчитель являється головним суб'єктом, який впливає на побудову організаційно-методичної інноваційної структури навчального закладу та забезпечує отримання економічного ефекту (с. 112-118);

- сформовано прогнозну модель оцінки ресурсного потенціалу на основі факторної економетричної моделі, в основі якої закладено використання методології найменших квадратів, враховується вплив групи чинників, що дозволяє визначити резерви підвищення ефективності розвитку середньої освіти, вирішення соціально-економічних питань (с. 135-142);

- запропоновано визначення дефініції «ресурсний потенціал регіонів», яке розглянуто як складну систему з розгалуженою структурою, із сукупністю взаємопов'язаних наявних природних, виробничих, трудових, фінансових, інвестиційних, інноваційних, інфраструктурних та інформаційних ресурсів, використання яких забезпечує одержання економічного ефекту, що, на відміну від існуючих, розглядається як у вузькому, так і в широкому розумінні та характеризується зміною пропорцій і зв'язків між його складовими як у часі, так і просторі (с. 32);

- запропоновано когнітивну модель формування ресурсного потенціалу, в якій враховано вплив середньої освіти, складові ресурсного потенціалу регіонів, що дозволяє приймати якісні, ефективні рішення щодо вибору навчального закладу, має вплив на інвестиційну привабливість галузі (с. 150-158).

Отримані у дисертаційній роботі результати, висновки та рекомендації мають теоретичне та практичне значення.

Наукове значення отриманих у процесі дослідження результатів полягає в розробленні теоретико-методичних засад щодо формування ресурсного потенціалу країни та регіону з урахуванням функціонування та розвитку загальної середньої освіти.

Практичні рекомендації, що містяться в дисертації, впроваджено в діяльність Інспекції з благоустрою Запорізької міської ради у процесі планування ефективності її діяльності в поточному та стратегічному періодах, оцінки ресурсного потенціалу, розв'язання соціально-економічних питань (довідка № 342 від 20.03.2019 р.), а також використані у практичній діяльності Приватного комплексу безперервної освіти «Школа «ЕЙДОС» у процесі визначення якості загальної середньої освіти, резервів та можливостей людського капіталу, розробки шляхів підвищення ефективності використання

ресурсного потенціалу (довідка № 38-01/01 від 10.04.2019 р.), Запорізької загальноосвітньої школи I-III ступенів №15 Запорізької міської ради Запорізької області у процесі побудови ієрархії управлінської структури ЗЗСО, організаційно-методичної інноваційної структури навчального закладу (довідка № 158 від 15.05.2019 р.), Запорізької загальноосвітньої школи I-III ступенів №88 Запорізької міської ради Запорізької області у процесі оцінки ресурсного потенціалу та визначення можливостей до покращення його використання (довідка № 124 від 30.05.2019 р.).

До основних розробок, які мають практичне значення, слід віднести: методичний підхід до оцінки ресурсного потенціалу регіонів з урахуванням моделі розвитку середньої освіти; концептуальний підхід до рейтингового оцінювання галузі загальної середньої освіти з урахуванням компетентнісного підходу; модель діяльності шкільної методичної служби ЗЗСО; прогнозна модель оцінки ресурсного потенціалу на основі факторної економетричної моделі; когнітивна модель формування ресурсного потенціалу.

Окремі положення дисертаційної роботи використовуються у навчальному процесі економічного факультету Запорізького національного університету під час викладання дисциплін «Модернізація економіки», «Міжнародні компанії в умовах глобалізації», «Міжнародні стратегії економічного розвитку» (довідка № 01.01-13/138 від 22.12.2018 р.).

Щодо змісту дисертаційної роботи, то слід відзначити, що дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації становить 221 сторінку, у тому числі основний зміст роботи викладено на 150 сторінках. Робота містить 12 додатків на 37 сторінках, 160 найменувань в списку використаних джерел, які викладені на 19 сторінках, 25 таблиць, 43 рисунки (2 сторінки – таблиці і рисунки, які повністю займають площу сторінки).

Робота написана українською мовою. Стиль викладення матеріалів дослідження відповідає вимогам, що висуваються до наукових праць такого рівня, вирізняється науковістю, системністю, обґрунтованістю, логічністю та послідовністю. Мета дослідження відповідає темі дисертаційної роботи. Зміст сформульованих наукових завдань структурно та логічно узгоджений, їх кількість є достатньою для розкриття теми дисертації та досягнення поставленої мети.

Кожен з розділів та підрозділів роботи містить результати, що становлять значний науковий інтерес та є обґрунтованими і достовірними.

Так, у першому розділі «Теоретико-методичні підходи до формування ресурсного потенціалу держави, галузі, регіонів» на основі аналізу та узагальнення основних наукових поглядів щодо змісту, сутності понять «ресурсний потенціал», «ресурсний потенціал держави або регіону» (с. 26-31) надано власне визначення сутності поняття «ресурсний потенціал регіонів» (с. 32). Далі автором проаналізовано елементи ресурсного потенціалу регіонів (трудові ресурси, основні та оборотні активи, фінансові ресурси, нематеріальні активи) (с. 33-37), а також визначено особливості ресурсного потенціалу галузей загальної середньої освіти (с. 38-47). На основі дослідження вимог до формування структурної моделі оцінки ресурсного потенціалу регіонів, принципів оцінки ресурсного потенціалу (с. 48-50) було запропоновано концептуальний підхід до рейтингового оцінювання галузі загальної середньої освіти (с. 51-70).

У другому розділі «Аналіз та оцінювання ресурсного потенціалу галузі загальної середньої освіти на державному та регіональному рівні» автором проведено аналіз особливостей розвитку галузі загальної середньої освіти, розглянуто проблеми модернізації в освітній галузі в Україні, модель нових можливостей у загальній середній освіті (с. 73-86) та запропоновано напрями подальшого реформування української середньої школи (с. 75-86). Також здійснено ґрунтовний аналіз структури ресурсного потенціалу галузей України та регіонів, проаналізовано загальноосвітні навчальні заклади України, кількість спеціальних закладів освіти для дітей із затримкою психічного розвитку, видатки зведеного бюджету України на освіту у 2010–2018 рр. (с. 87-104). Крім того, визначено роль ресурсного потенціалу галузі загальної середньої освіти для розвитку національної економіки України (с. 105-111) та удосконалено модель діяльності шкільної методичної служби ЗЗСО (с. 112-118).

У третьому розділі «Шляхи удосконалення загальної середньої освіти з метою зростання ресурсного потенціалу держави та регіонів» автором розроблено низку науково обґрунтованих та практично значущих рекомендацій щодо формування ресурсного потенціалу країни та регіону з урахуванням функціонування і розвитку загальної середньої освіти, зокрема: запропоновано методичний підхід до оцінки ресурсного потенціалу регіонів з урахуванням моделі розвитку середньої освіти та обґрунтовано доцільність

його використання (с. 124-133); удосконалено прогнозну модель оцінки ресурсного потенціалу на основі факторної економетричної моделі та визначено її практичне значення (с. 135-142); удосконалено когнітивну модель формування ресурсного потенціалу, проаналізовано її складові, розроблено шкалу градації кількісних та якісних оцінок та сили дії чинників моделювання один на одного, розглянуто значення змінних моделі (с. 150-158).

Таким чином, результати наукового дослідження Лейбович А.В. представлені в дисертаційній роботі, достатньо обґрунтовані і мають наукову достовірність. Висновки за всіма розділами та загальні висновки є логічними та зрозумілими. Результати дослідження можуть бути використані у практичній діяльності закладів загальної середньої освіти з метою формування ресурсного потенціалу регіону. Назва дисертаційної роботи «Формування ресурсного потенціалу України на засадах розвитку загальної середньої освіти» повністю відповідає її змісту, що підтверджується метою дослідження та вирішеними у процесі її досягнення завдань.

3. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях. Основні наукові результати дисертації висвітлені в 11 наукових працях, серед яких: 5 статей у наукових фахових виданнях України (із них 1 стаття в науковому фаховому виданні України (Лейбович А. В. Удосконалення організаційно-методичної інноваційної структури навчального закладу на засадах автономності. *Соціально-економічний розвиток регіонів в контексті міжнародної інтеграції: науковий журнал*. 2018. № 30 (19), Т. 1, Ч. 2. С. 131–135 (0,42 друк. арк.)), 4 статті в наукових фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз (Лейбович А. В. Розвиток приватних шкіл Запорізького регіону. *Економіка та держава : науково-практичний журнал*. 2018. № 5. С. 102–106. (0,61 друк. арк.) (*Міжнародна представленість та індексація журналу: Scientific Indexing Services (SIS) (США), Google Scholar (США)*); Лейбович А. В. Формування структури ресурсного потенціалу регіонів з урахуванням розвитку людського капіталу. *Вісник Хмельницького національного університету: науковий журнал. Економічні науки*. 2018. №3, Т. 3 (258). С. 231–235 (0,46 друк. арк.) (*Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)*); Лейбович А. В. Удосконалення методичних підходів до оцінки ресурсного потенціалу закладів загальної середньої освіти. *Вісник Хмельницького*

національного університету: науковий журнал. Економічні науки. 2018. №6, Т. 2 (264). С. 225–230 (0,35 друк. арк.) (*Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Google Scholar (США)*); Лейбович А. В. Формування та оцінка ресурсного потенціалу Запорізького регіону. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. №10. С. 60–67 (1,02 друк. арк.) (*Міжнародна представленість та індексація журналу: Index Copernicus (Польща), Scientific Indexing Services (SIS) (США), Google Scholar (США)*)), 1 стаття в науковому періодичному виданні іншої держави (Лейбович А. В. Особенности развития отрасли среднего образования: общегосударственный и региональный аспекты. *Mokslas ir praktika: aktualijos ir perspektyvos: mokslinių straipsnių rinkinys (Theory and practice: problems and prospects: scientific articles)*. 2019. Р. 272–282 (0,72 друк. арк.)), 4 тез доповідей за матеріалами конференцій, 1 стаття в іншому виданні. Загальний обсяг опублікованих праць – 4,16 друк. арк., які належать особисто автору, що дозволяє вважати виконаними положення п. 11 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167.

Положення дисертаційного дослідження, які складають наукову новизну, повністю висвітлені у фахових виданнях та обговорені на науково-практичних конференціях. Сформульовані у дисертації наукові результати, висновки, рекомендації і пропозиції належать особисто автору, є його науковим доробком. Особистий внесок здобувача є достатнім.

4. Дотримання академічної доброчесності. Аналіз дисертації та наукових публікацій Лейбович Алли Валеріївни, у яких висвітлені основні наукові результати дисертації, не дає підстав констатувати допущення здобувачем порушень академічної доброчесності (академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації, фальсифікації). Зокрема, дисертація містить посилання на джерела інформації за кожним випадком використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; відповідає нормам законодавства про авторське право і суміжні права; відображає прагнення надати достовірну інформацію про результати власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використані методики досліджень і джерела інформації.

5. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи і її окремих положень. Незважаючи на загальну позитивну оцінку викладених в дисертації наукових положень, висновків та рекомендацій, слід

відзначити певні дискусійні положення та зауваження, що полягають у наступному:

1. В дисертаційній роботі автором розглянуто інвестування в людський капітал та зазначено, що для економіки інвестування має сенс до тих пір, поки соціальні вигоди будуть більше соціальної ставки дисконту (с. 46). Однак, не повністю визначено роль інвестування для формування ресурсного потенціалу та розвитку загальної середньої освіти. У зв'язку із цим, доцільно було б проаналізувати вплив інвестиційної діяльності на стан загальної середньої освіти.

2. В підрозділі 1.3 дисертаційної роботи вами удосконалено концептуальний підхід до рейтингового оцінювання галузі загальної середньої освіти, який включає процес обчислення рейтингу, із певними етапами, включаючи схему підготовки первинних даних (рис. 1.10). Доцільно було б більш ґрунтовно пояснити переваги концептуального підходу, його практичне значення.

3. На основі дослідження ролі ресурсного потенціалу галузі загальної середньої освіти (с. 105-112) удосконалено модель діяльності шкільної методичної служби ЗЗСО, що складається з трьох етапів (рис. 2.11). Доцільно більш детально охарактеризувати наведені етапи та зв'язки між ними, визначити практичну значимість моделі.

4. В роботі не достатньо обґрунтовано шляхи модернізації в освітній галузі України у відповідності до наведених проблем та перешкод, що зазначені на с. 84, табл. 2.2. Доцільно було навести шляхи модернізації освітнього процесу для установ загальної середньої освіти.

5. У відповідності до методичного підходу до оцінки ресурсного потенціалу регіонів з урахуванням моделі розвитку середньої освіти вами використано метод нечіткого моделювання (підрозділ 3.1). Однак, автор не роз'яснив сутність методу нечіткого моделювання, що слід більш детально охарактеризувати.

6. У підрозділі 3.2 дисертаційної роботи виділено систему показників для оцінки ресурсного потенціалу регіонів і його прогнозування та основні аспекти соціально-економічного регіонального розвитку, що дозволяє проаналізувати ресурсний потенціал регіону. Проте, в роботі автором не конкретизовано взаємозв'язок між даними групами показників та не обґрунтовано їх вибір.

В цілому дисертаційна робота Лейбович Алли Валеріївни залишає позитивне враження, а відмічені дискусійні положення і окремі недоліки не знижують її наукового і практичного значення.

За змістом та оформленням дисертація Лейбович Алли Валеріївни на тему «Формування ресурсного потенціалу України на засадах розвитку загальної середньої освіти», відповідає встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України, зокрема:

1. Відповідає паспорту спеціальності 051 – Економіка, галузь знань 05 – Соціальні та поведінкові науки.

2. Відповідає вимогам, встановленим Порядком проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167.

3. Робота відповідає основним вимогам до дисертації.

Разом з тим, вищевикладене має виключно дискусійний характер, належним способом реагування на ці зауваження може бути їх коментар під час публічного захисту та вони жодним чином не ставлять під сумнів вагомість наукових здобутків автора.

Таким чином, дисертація Лейбович Алли Валеріївни на тему «Формування ресурсного потенціалу України на засадах розвитку загальної середньої освіти» є яскравим прикладом наукового дослідження, що виконано особисто автором, характеризується завершеністю та єдністю змісту.

6. Загальна оцінка роботи, її відповідність встановленим вимогам.

Дисертаційна робота Лейбович Алли Валеріївни на тему «Формування ресурсного потенціалу України на засадах розвитку загальної середньої освіти» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, містить нові теоретичні узагальнення та науково-методичні підходи до вирішення актуального наукового завдання щодо формування ресурсного потенціалу країни та регіону з урахуванням функціонування та розвитку загальної середньої освіти. Обрану тему дисертаційної роботи розкрито в повному обсязі, розв'язано поставлені завдання, досягнуто мету дослідження, отримано нові наукові результати, які мають теоретичне значення та практичну цінність.

Дисертація має концептуальний та прикладний аспекти, що є характерним для наукової роботи. Дисертаційна робота за змістом

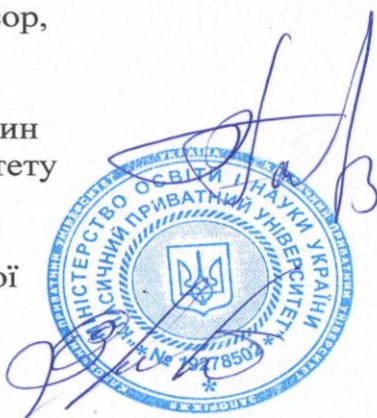
проведених досліджень відповідає спеціальності 051 «Економіка», за якістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Основні положення та наукові результати достатньо повно висвітлені у публікаціях.

Враховуючи актуальність, наукову новизну, важливість одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну значимість сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Лейбович А.В. на тему «Формування ресурсного потенціалу України на засадах розвитку загальної середньої освіти» відповідає вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а саме Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, а її авторка - **Лейбович Алла Валеріївна**, є кваліфікованим науковцем, здатним на наукові узагальнення та створення нових наукових результатів, і заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри національної
економіки, маркетингу та
міжнародних економічних відносин
Класичного приватного університету

Підпис д.е.н., проф. О.Л.Гальцової
Засвідчую:
Вчений секретар КПУ

О.Л. Гальцова

О.В. Кіктенко